

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMÂN.

Nr. 16.

Sibiu, 4 August 1877.

Anul II.

Apare la doue săptămâni. Corespondențele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Trecutul și actualitatea.

(Schiță din viața noastră bisericească).

„Ear durmind oamenii a venit vrășmașul și a semēnat neginā intre grāu“ . . . .

Mateiu c XIII v. 25.

Temă nemulțămitoare și chiar odioasă este a mai vorbi astăzi de „uniți și neuniți“ și anatemă este pronunțată asupra acelor, cari și perd timpul cu astfel de nimicuri! Așa s'ar putē zice cu oare-care îndreptățire; insē se bāgām bine de samā, că tema, despre care se tractează aci, este mai mult decāt o abstracțiune, este mai mult decāt o idee: este realitatea și viața noastră insași. A vorbi de condițiunile vieții, a vorbi de existența sā, ba chiar a se lupta pentru existență nu numai nu este de prisos, dar este lege a naturii.

Dupa ce arhierii romāni ortodocsi și gr. cat. in timpul mai de aproape de repetite ori își dādurā parola a nu mai aprinde focul in corpul național prin agitațiuni confesionale, — astăzi in fața lumii un prelat bisericesc nu se sfiesce a face fundatiune de 32,000 fl. pentru propagarea unirei religioase a Romānilor cu biserica apuseanā! Clerul și inteligența unitā nu numai că n'a desaprobat faptul acesta, ci la grāmădit preste măsurā cu laude*). In fața acestei declarāri de resboiu, oare mai pot tăce Romānii ortodocși?! Cānd biserica ortodocsā este amenințată, cānd se lucrā pe față și pe sub ascuns pentru propagarea unirei, cānd acei domni, cari constatează in numărul 23 al „Gaz. Trans.“ din anul cur., că unirea a periclitat naționalitatea romānā in părțile Oradiei-mari, nu și ridicā vocea in contra acelor, cari turburā liniștea și armonia intre frați, atunci nu mai putem tăce, — fără a ne supune imputārei de a nu ne fi implinit datorința.

Propagarea unirei religioase a ajuns a fi o lucrare modernā a clerului greco-catolic. Așadar, de ce sā ne sfim noi a vorbi intr'o foae

știentificā despre „unire“ la Romāni din punct de vedere istoric, național și cultural? Sunt incā mulți, chiar Romāni, cari nu cunosc isvorul și efectele unirei unei părți a Romānilor din Transilvania și Ungaria cu biserica apuseanā.

Pentru a dobândi o icoanā clarā despre „unire“, dupā isvorul și dupā efectele ei, este de lipsā a face mai āntēi o excursiune istoricā asupra unirei, a arēta apoi urmārile ei pentru Romāni și a o privi, dupā cum se presintā ea astăzi.

Ostilitatea intre biserica resăritului și a apusului a culminat in seculul al XI. La anul 1053 sub patriarchul Constantinopolei Michail Cerularie se rump toate legăturile intre partea apuseanā și resăriteanā a bisericii. Ostilitatea intre amēndouē părțile s'a continuat fără intrerumpere și repetitele incercāri de apropiere, lipsite fiind de caritatea creștineascā, au remas fără rezultat.

Ca in toate procesele naturii s'a constatat și in biserică, că cei mai debili au fost in pericol de a fi nimiciti prin cei mai tari. Lupta cea mai cumplitā de existență față de biserica apusului, ca cea mai tare, au avut a o suporta națiunile din sinul bisericii resăritene, cari au fost in contact mai de aproape cu biserica apusului. Intre aceste națiuni se numērā și Romānii, cei mai vechi locuitori ai Daciei istorice. In stare de suferințe aflām biserica ortodocsā resăriteanā in periodul regilor Ungariei (anul 1002—1526). Regii Ungariei rāzimau existența lor in papi și papii rāzimau existența și prosperarea bisericii apusene in Ungaria pre regii Ungariei. Papii dau putere regilor Ungariei și pentru aceea regii Ungariei erau servi credincioși ai intereselor papilor. Regii Ungariei la jurāmēntul ce'l depuneau inaintea papilor promiteau solemnel a stirpi pe schismatici (așa numiau ei pre creștinii ortodocși) din Ungaria. Clerul și poporul romān a fost constrins prin legi a plăti decimā pentru susținerea clerului apusean, pe cānd acelaș cler și popor romān fu despoiat de toate drepturile.

*) Veđi adresele de mulțămītā ale așa ziselor sinoade protopopesci gr. cat., in „Gazeta Transilvaniei“ an. a.

Referințele politice ale patriei noastre se schimbă la an. 1526. Transilvania și părțile Ungariei locuite de Români ajung sub jugul mediat sau imediat al Turcilor. Transilvania se guvernează de principii naționali unguresci. Sub acești principii suferințele bisericii noastre nu numai nu încetară, dar crescură și mai tare. Deosebirea între regimul de mainainte și cel nou, în cât pentru Românii ortodocși, era că apăsarea și umilirea bisericii resăriteane nu mai venia dela biserica apuseană, ci dela reformații calvini. Aceștia devin acum asupritori nu numai pentru biserica resăriteană, dar chiar și pentru cea apuseană. Sub principii naționali unguresci calvini, a căror domnire sprijinită de Turci ține până la an. 1686, pentru națiunea și biserica noastră s'au adus legile barbare cunoscute sub numirea de: „*Approbatæ constitutiones Regni Transilvaniæ*“; ear episcopiile apusene din unele părți ale Ungariei și din Transilvania s'au desființat pe un timp cu totul.

Biserica resăriteană fu silită a învăța după un catechism calvinesc. Archiepiscopul și metropolitul nostru fu pus sub controla superintendentului calvinesc și toate erau îndreptate a atrage pre Români la calvinism și a atinge și naționalitatea română. În periodul acesta, fiind Românii ortodocși excluși dela toate drepturile și diregătoriile de stat, aristocrația română a părăsit religiunea și naționalitatea, dând Ungurilor un contingent însemnat pentru clasa cea mai valoroasă a țării.

În periodul acesta metropolitul nostru Sava Brancoviciu este aruncat în temniță și torturat până la moarte în urma machinațiunilor superintendentului calvinesc.

Sub Leopold I, pe la finea secolului al XVII, Transilvania se eliberează de Turci; țara ajunge sub un regim nou. Casa domnitoare habsburgică își realizează vechile sale pretențiuni, susținute încă prin Ferdinand I, asupra Ungariei și Transilvaniei. Afacerile Transilvaniei se regulează în dieta țării din an. 1688 pe baza diplomei lui Leopold I.

Sub noul regim, lucrul cel mai caracteristic, ce ni se prezintă, este influența din nou a bisericii apusene.

În restimpul domniei principilor transilvani, catolicismul s'a silit ași conserva terenul, însă fără succes. În dieta dela Cluj (1556), episcopia romano-catolică a Transilvaniei fu desființată. Chiar și după ce, cu ajutorul jesiuiților sprijiniți de armele austriace, se rehabilită biserica rom. cat. în dieta dela Murș-Oșorheiu (1571), între cele patru religii recepte ale patriei, dela cari religiunea ortodocșă resă-

riteană fu exclusă, — totuși catolicismul nu era bine vădit de reformatori. La începutul secl. XVII aflăm de nou pre romano-catolici într'o luptă crâncenă cu calvinismul. Biruința armelor împărătesci sub Leopold I. a fost identică cu biruința bisericii apusene în patrie.

Îndată ce se încorporează Transilvania imperiului habsburgic, împăratul Leopold I confirmă deocamdată prin diploma din 4 Dec. 1691 toate privilegiile esistente ale religiunilor recepte din Transilvania, prin urmare și escluderea religiunii ortodocșe dela drepturile patriei. Prin ajungerea Transilvaniei sub stăpânirea regimului habsburgic, starea Românilor ortodocși nu se schimbă într'o altă formă. Nici față de biserica romano-catolică, căreia ar fi voit să'i asigure o poziție mai favorabilă preste celelalte confesiuni, regimul cel nou nu află deocamdată oportun a schimba ceva în relațiunile de mainainte. Domnirea nouă a casei habsburgice avea lipsă de timp până să se poată consolida în Transilvania. Reformații erau în preponderanță față de rom. catolici. Ori ce favor mai mare arătat rom. catolicilor din partea împăratului ar fi periclitat pacea și liniștea țării. Românii ortodocși erau prea trântiți la pământ decât să se mai teamă cineva și de ei. Pre Românii ortodocși i află regimul împărătesc de cel mai bun material pentru a consolida partida catolică în Transilvania.

Partida rom. catolică era partida dinastică, care sprijinea regimul. Calvinii formau în patrie partida națională, care tindea la independența preavută și care numai silită se supuse noului regim. Regimul împărătesc, sprijinind pre rom. catolici în Transilvania, își consolidează partida sa politică. Aici se întâlnesc de nou interesele politice cu cele ale ultramontanismului; precum odinioară regii Ungariei erau apostolii bisericii latine în Ungaria, pentru că și ei își răzimasu domnirea lor pe influența cea mare a papilor, întocmai se întemplă și acum, că domnitorii habsburgici aflară în catolicism un razim puternic al domniei lor preste Transilvania, și biserica apuseană află în regimul habsburgic pre regeneratorii catolicismului. Și cine a dat prețul tērgului acestuia? Tot bietul Român; el, care așteaptă dela regimul cel nou deslegarea de suferințele sale seculare, este aruncat de nou într'o nouă prăpastie. Romano-catolicii erau foarte puțini la număr în Transilvania. Pentru consolidarea bisericii apusene trebuiau aflate mijloace noue, cari cel puțin în formă să nu provoace susceptibilitatea reformatilor calvini. Mijlocul aflat a fost: a

trage pre Românii greco-orientali în sinul bisericeii romano-catolice.

Prin aducerea Românilor în legătura ierarhică cu biserica apuseană, clerul apusean a sperat a face o achiziție mare pentru biserica papistă, iar regimul a sperat a ajunge mari avantaje politice.

De aici se explică opintirile cele mari, atât din partea clerului catolic din Ungaria, cât și din partea regimului politic, pentru a realiza unirea Românilor cu biserica apuseană. Ambe aceste puteri merg mână în mână una cu alta.

Fiind Românii de atâta seculi apăsăți, mijlocul cel mai potrivit pentru a-i îndupleca să și părăsească religia străbună și a îmbrățișa unirea cu biserica romano-catolică, s'a aflat în promisiunea de a le ameliora soarta și a le da aceleași drepturi, cari le aveau romano-catolicii în patrie.

În punerea la cale a unirii se distinge mai ales arhiepiscopul și primatul Ungariei, cardinalul Leopold de Collonics, care se servea de misionari jesuiți, mai ales de pater Hevenes și pater Pavel Bărânyî. Pater Hevenes prin rapoartele sale se silia a delătura greutățile și nedumeririle, ce se iviau la curte, iar pater Bărânyî, care era parochul cetății în Alba-Iulia, intrând în conexiuni de-adreptul cu preoțimea română, se silia prin promisiuni a îndupleca la primirea unirii.

Prin stăruințele neobosite ale acestor misionari, sprijinite de regim, a succedat în anul 1697 a îndupleca pre metropolitul greco-oriental Teofil la conchiemarea unui sinod eparchial în Alba-Iulia. În 21 Martie 1697, Teofil împreună cu 12 protopopi se declară a îmbrățișa unirea cu biserica apuseană. Planând în acest sinod spiritul jesuiților numiți mai sus, se formulă aici o cerere la împăratul în 3 puncte: 1. ca biserica unită să se bucure de toate acele drepturi și privilegii, de cari se bucură celelalte religii recepte; 2. ca în toată parochia, preotului unit să se dea casă parochială; 3. ca preoții să atârne pe viitor numai dela episcopul și nu și dela statul mirean. La aceste puncte sosi prin guvernul țării răspunsul favorabil dela curte cu rescriptul din 14 Aprilie 1698. La esmiterea acestui rescript mai mult a contribuit prin intervenția sa primatul Ungariei, cardinalul Leopold de Collonics. Cărunder după aceea, cu datul 9 Iunie 1698, află de bine a publica și el cu provocare la rescriptul de curte o pastorală către Români și a promite Românilor uniți protecția sa, și a precisa și mai bine punctele unirii în următoarele: 1. recunoșterea papei de *cap vedit* al întregii bisericeii creștine; 2. credința în *focl*

curățitor (purgatoriu); 3. liturgia se poate face și cu pâine *nedospită* și 4. purcederea Duchului sfânt și dela *Fiul*. Murind Teofil în Iulie 1698, ca persoana cea mai potrivită pentru îndeplinirea lucrului început, s'a aflat un individ cu numele Atanasie. Acesta, deși sfințit prin esarchul României și obligat prin un jurământ special la statornicie în credința strămoșească, păși în urmele antecesorului său Teofil. În sinodul ținut la Alba-Iulia în 7 Octombrie 1698 aclamă Atanasie cu o parte a preoțimei, ce se afla de față unirea cu biserica apuseană.

Pentru a ne clarifica situația, trebuie să ne cugetăm pre Atanasie, ca pre o unealtă aleasă spre scopul unirii, să ne cugetăm sinodul acesta compus de unii preoți și protopopi ademeniți prin promisiunile jesuiților. Dar chiar să fie cum se zice în declarația sinodului amintit „*Clerus universus*“, care a luat parte la acest sinod și a subscris actul unirii, ce mai rămâne din actul unirii, dacă ne cugetăm, că pre biserica nu o face clerul singur, dacă ne cugetăm, că declarația s'a făcut cu *aclamație*, dacă ne cugetăm, că acest sinod a fost condus de jesuiți. Poporul nu știa nimic de toate ce se petrecea și se făcea în numele lui. Preoțimea nu reprezenta pre popor; preoțimea, care a luat parte la acest sinod căuta pre o cale s'au alta să și amelioreze starea cea miseră. Urmarea dela toate fu, că preoțimea acum apotată era fără popor, pre care să l păstorească. Datorința preoților era acum să lucreze mai departe a seduce poporul la trecere; căci altminterea toată trecerea la unire n'avea nici un ințeles *).

Pentru ca preoțimea să poată lucra mai cu succes, a îndupleca și pre popor la trecere în sinul bisericeii apuseane, se află mai multe mijloace.

Eră de lipsă a paralisa jaluzia guvernului țării Transilvaniei care, fiind mai tare reprezentat prin reformați, nu vedea bucuros consolidarea catolicismului. Spre acest scop decisiunile dietei din 20 Oct. 1698, nefavorabile unirii, au fost eludate prin așa numitele: „*puncta Leopoldina*“, datate în Ebersdorf, 5 Septembrie 1699, cari cuprind **):

*) Veđi Josef Fiedler, Union der Walachen, Wien 1858, pag. 13.

***) În original: Leopoldus Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. etc. Rex. Illustres, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes et Circumspecti Fideles sincere Nobis dilecti. Notum vobis facimus, Fideles Nostros, Nobis dilectos Universum statum Catho-

1. A patra parte din decima ce o dau catolicii să nu se mai dea ca până acum pentru predicatorii acatolici, ci preoțimei catolice, fiind de altă parte conces acatolicilor a da și ei preoțimei sale asemenea.

2. Intre cei trei candidați pentru ocuparea posturilor prevedute in diploma leopoldină pentru guvernul țării, unul să fie catolic.

3. Ca in cetăți și opide la diregătoriile reprezentanților comunali și la oficiile civile și reuniuni să fie catolicii reprezentați in număr egal.

licum charae Nobis Transylvaniae certa sua Gravamina et Instantias humillime Nobis porrexisse, quibus pro aequitate et Justitia consideratis inminatis et digestis ad eadem Nos benignissime ita resolvisse.

1-mo. Ut Decimarum Quarta, quam Catholici pendere debent, imposterum non Aatholicis Praedicantibus, seu Ministris, sed Ecclesiasticis Catholicis pendatur relicta pariter pro Aatholicis facultate, ut ipsi suae Religionis Ministris uti hactenus consueverunt, dare possint Decimas.

2-do. Ut ex tribus Candidatis ad officia in Diplomate expressa, Unus semper sit Catholicus.

3-tio. Ut in Civitatibus et Opidis, tam ad Senatoria munera quam ad majorum Officiorum Civicorum administrationem sicut etiam in Tribubus aequali numero Catholici admittantur.

4-to Cum Nos omnino velimus, ut, par et integra inter quatuor Receptas in Transylvania Religiones libertas, et aequalitas servetur: idcirco Consuetudines Leges et Statuta seu in Communi ab Aatholicis seu in particulari ab aliquibus Urbibus vel Oppidis contra aequalitatem libertatis Catholicae Religionis lata plene abolevimus et sustulimus, ita ut imposterum Catholici cum Aatholicis et praesertim Reformatis communi Privilegiorum usu gaudeant et fruuntur.

5-to. Ut unum e tribus Transylvaniae Sigillis custodiae Catholicorum committatur, sicut etiam ut Catholici ad custodiam actorum Publicorum seu Archivi admittantur.

Quam Clementissimam Caesareo-Regiam Resolutionem Nostram ut suo debito modo ita effectui mancipetis, ne praedicti Catholici, contra hanc benignissimam Resolutionem Nostram ullo modo graventur, vobis serio et Clementissime mandamus. Ita facturis Gratiam Nostram Caesareo-Regiam in omne tempus corroborantes. Datum in Castro Nostro Ebersdorff Die 5-ta Mensis Septembris, Anno 1699 Regnorum Nostrorum Romani 42, Hungarici 45, Bohemici vero 43.

Leopoldus.

Comes *Samuel Kalnoki*
Ad Mandatum Sacrae Caesareae
Rom. Matis. proprium.
Benedictus Henter.

Veđi I. Fiedler, Union der Walachen, Wien 1858; Abschrift im k. k. Hausarchive.

4. Toate usanțele, ce se improtivesc cu egala indreptățire a catolicilor, de asemenea toate legile și statutele făcute de reprezentanția acatolicilor, de cetăți sau opide, să se delătore.

5. Unul dintre cele 3 sigile ale țării să se dea spre păstrare catolicilor, de asemenea la priveghierea preste arhivul țării să aibă parte și catolicii.

(Va urma).

Doi periculoși inimici ai agriculturului.

(Urmare).

Pagubele insemnate cauzate de Phylloxera producenților de vin in linia primă, și apoi bunei stări economice a țărilor intregi, au silit pre cei interesați a se cugeta de timpuriu la stirpirea acestui inamic periculos. Modul de viețuire și de reproducțiune al insectului însă, dimpreună cu micimea lui și cu necunoascerea pe deplin a condițiunilor sale de viață, nu a permis a afla până astăzi un mijloc probat și practic pentru stirpirea lui cu succes. Incercările se continuă și azi cu multă sirguintă, și suntem indreptățiti a crede că, in sfârșit cercetărilor celor multe, făcute de cei mai eminenți bărbați de știință, poate totuși le va succeda a afla un mijloc sigur in contra Phylloxerei.

Intre acei cari se ocupă mai cu dinadinsul cu cestiunea Phylloxerei, Francesii sunt in locul prim; căci ei sunt mai de aproape și mai mult amenințați prin Phylloxera in bună starea lor economică. Regimul Franciei încă inainte cu vr'o căți-va ani a scris premii insemnate, in tre cari unul de 300,000 franci pentru cea mai bună scriere ce ar arăta esact desvoltarea insectului și un mijloc probat pentru sigura lui stirpire. Până astăzi însă, încă nu a succedut nimănui a afla acel mijloc pe deplin sigur și pretutindenea aplicabil, deși vinicultorii, zoologii și chimiștii cei mai vestiți ai Franciei și ai altor popoare s'au ocupat de această cestiune. Prin scrieri speciale și prin jurnale s'au recomandat din partea multora, multe mijloace in contra Phylloxerei. Nu toate sunt deopotrivă aplicabile preste tot locul, și multe din trănsele, stirpind insectul, stirpesc totodată și vițele, pe când problema este de a afla un mijloc care, stirpind insectul, in acelaș timp să nu stirpiască și vițele.

Mijlocul cel mai practic pentru scăparea viilor infectate de Phylloxera s'a aflat a fi *apa*. Ea se aplică in modul următor: *earna, in curs de mai multe septemăni se inundă viile infectate.*

Umezeala și receala cea mare conlucră a omori cu desevărsire nu numai insectele ce petrec preste eamnă în pământ, ci și ouele fructificate. Mijlocul acesta, pe lângă siguritatea efectului, are și avantajul de a fi foarte ețin. Durere însă, că nu este aplicabil preste tot locul. În multe regiuni nu este apă de ajuns, spre a înunda un teritoriu mai întins; în altele earăși, formațiunea suprafeței pământului nu permite o inundare perfectă, și rămânând chiar numai o viță atacată, neinundată pe o ridicătură de pământ, Phylloxera se respândesce de acolo earăși preste întreaga vie curățită cu puțin mainainte. În părțile noastre, unde viile de comun se află pe dealuri și nu pe șesuri ca în multe locuri din Franția și Germania, acest mijloc eo ipso nu este aplicabil.

Un nou mijloc s'a aflat în compoziția chimică numită: *acid carbolic*, un fel de fluiditate uleioasă, otrăvicioasă, care se folosește în timpul mai nou cu mult succes pentru deșinfecțarea cloacelor, pentru conservarea cărnei, pentru vindecarea ranelor ș. a. din cauza însușirilor sale corosive, și antiseptice. Prin însușirile corosive, ea dărimă viața organică; prin însușirile antiseptice, ea împedecă formațiunea de organisme, cari ar provoca putrejune și descompunere. La aplicarea acestei compoziții chimice se recere multă precauțiune tocmai din cauza însușirilor corosive; dar și aplicată, ea are acea urmare nepractică că, *deodată cu insectul omoară cu desevărsire și vițele de vie*. În cazul extrem, aceasta nu ar fi o pierdere regretabilă; căci vițele atacate de Phylloxera și așa sunt espuse peirei sigure. Rēul cel mai mare împreunat cu aplicarea *acidului carbolic* însă este, că el atacă toate compozițiile organice din pământ, așa că trebuie apoi mulți ani, până prin gunoire bogată să restituim pământului earăși fertilitatea sa.

În sfirșit s'a recomădat de chemistul *Dumas* o altă compoziție chimică, care a aflat aprobarea celebrilor naturaliști *Milne-Edwards*, *Blanchard*, *Pasteur* ș. a. Acest mijloc se bazează pe însușirile otrăvicioase ale compoziției elementelor *carbon* și *sulfur* (pucioasă). Această compoziție este o fluiditate, limpede ca apa, foarte volatilă și de un miros foarte neplăcut. În combinațiune cu o basă, d. e. calciu, kaliu (potaș) ș. a., sulfcarbonul fluid, devine solid și formează un fel de *sare*. Sarea aceasta pisată se presară pe pământul cu viile infectate; prin săpare sarea se amestecă cât mai deopotrivă cu pământul. Urmând ploi, apa se străcură prin pământ și disoalvă sarea; din soluțiune se degagiază foarte ușor gazul otrăvicios de *sulf-carbon*, și străbătând părțile de pământ,

omooară sigur coloniile Phylloxerei și ouele ei. În multe locuri, *Dumas* a aplicat cu cel mai bun succes sărurile sulfcarbonate, în multe căruri însă, vițele par a suferi și ele prin însușirile otrăvicioase ale gazurilor sulfcarbonului. Este deci de lipsă ca experimentele cu această compoziție să se repetiască mai de multe ori și cu deosebită privire la efectul ei asupra viței, până să se poată recomănda fără rezervă. Un inconvenient, pe deplin esperiat, au și sărurile sulfcarbonate, și acesta este că, sunt un *fabricat scump*. Din acest motiv deci, ele până azi se pot aplica numai în cantități mai mici, și cu deosebire acolo, unde boala nu a cuprins o prea mare întindere de pământ. Vinicultorii mici cu greu se vor decide a da 60—150 franci pe o cantitate de săruri sulfcarbonate; atăta este de lipsă pentru a curăți 1 hectar *) de Phylloxera.

În locurile și în casurile, cari nu permit aplicarea unuia din mijloacele înșirate până aci, nu rămâne decât ași lua refugiul la mijlocul cel mai radical: *la stirpirea cu desevărsire a vițelor*. Vițele se scot cu băgare de samă din pământ, grijind ca rădăcinile să se vatăme cât mai puțin. Punând apoi vițele grămadă cu rădăcini și cu frunze cu tot se dau pradă focului, ear pământul se rigolează afund, otrăvinduse totodată prin *sulfcarbon*. Sulfcarbonul volatil, trecând prin pământ, omoară insectele și ouele ce ar fi mai remas. Via astfel tractată nu se poate folosi îndată în anul următor pentru a sădi vițe întrēnsa, ci trebuie lăsată să pauzeze.

Din cele espuse despre modul de viețuire al Phylloxerei și despre greutățile, cu cari este împreunată aplicarea mijloacelor recomădate spre stirpirea ei, ne convingem că, stăm față în față de un inamic, care este cu atât mai periculos, cu cât se înmulțesce mai tare, și cu cât mai puțin putem deveni stăpâni asupra lui, după ce el a infectat odată viile noastre. Ceea ce nu i-a succes și nu i succede însă ingeniului omenesc, poate ii va succede naturei. Natura își erează un fel de ființe, și ea le înghite earăși. Astăzi ea favorisează un fel de ființe, le dă mijloacele de existență cu imbelșugare, mâne earăși li le răpescce, nimicind pre aceleași ființe favorisate, pentru a crea condiții de existență pentru altele. Astfel va fi și cu Phylloxera. Astăzi favorisată în desvoltarea ei, preste curēnd poate fi stirpită de natură prin influențe meteorice (ploae, frig etc.) sau prin alte ființe organice (animale, plānte) trimise spre stirpirea ei. Precum la boalele omului, este mai bine și mai ușor a incunjura prin mijloace potrivite

*) Cam 400 metri pătrați.

profilactice incubarea boalei in trup decât delăturarea boalei odată incubate, așa și cu privire la vii, este mai ușor a incunjura transplântarea Phylloxerei in alt loc decât stirpirea ei după ce odată s'a incubat. Mijlocul cel mai bun profilactic este: *să nu importăm nici decum vițe sau butași de vițe din țări străine și in deosebi nu din țări, cari stau in prepusul de a fi deja cercetate de Phylloxera.* De altcum regimurile au și oprit prin ordinațiuni ministeriale importarea de vițe din țări străine.

II.

Doryphora decemlineata.

(Gândacul de Collorado).

Al doilea foarte periculos inamic al agriculturului este așa numitul *gândac de Collorado, Doryphora decemlineata*, sau mai esact, după L. Miller, *Polygramma decemlineata* (Chevr). Alții i-au dat încă și alte numiri, precum: *Chrysomela decemlineata* Dej., *Chrysomela juncta* Germ. și *Leptinotarsa decemlineata*. In cele următoare ne vom folosi de numirea ce se află in fruntea părții a doua a schiței noastre.

Ca și Phylloxera, Doryphora aparține clasei insectelor, ordinului *Coleoptera* (gândaci), cari au 4 aripi, și anume douë anterioare *vertoase, cornoase* in forma unui scut solid și douë posterioare mai lungi, *membranoase*, indoite și ascunse sub cele d'ântei, când gândacul este in liniște. Organele bucale ale coleopterele sunt libere și au forma unor clește, a căror fălci se mișcă in un plan orizontal. Din ouele fructificate se nasce o larvă (numită in limbagiul vulgar „verme“); larva se preface in păpușe și din aceasta numai se desvoaltă earăși o ființă asemenea gândacului perfect. Va se zică, coleopterele sunt insecte cu metamorfosă completă.

După formațiunea tarsului, coleopterele se impart in mai multe subordini. Subordinul la care aparține Doryphora, se numesce *Tetramera*, care cuprinde toți gândacii cu câte patru articulațiuni la tars. Una din familiile acestui subordin este familia *Chrysomelidelor*, la cari aparține și genul Doryphora sau Polygramma: gândacul de Collorado. Reprezentanți prea bine cunoscuți ai fam. Chrysomela avem și noi in gândacii de o culoare verde smarandie, de mărimea unui grăunte de grău sau unui bob de mazăre, gândacii, cari se află adese in număr foarte mare pe giugiumă și răchite.

Intocmai celorlalți reprezentanți ai fam. Chrysomelidae, Doryphora are antene firoase, un „gât“ cam asemenea de lat ca basa aripilor cornoase, un cap mai mult sau mai puțin retractil și un corp de comun. scurt, bul-

bucut. Se deosebesce însă de celelalte genuri ale familiei prin culoarea gândacului desvoltat și a larvei. Gândacul de Collorado desvoltat are o culoare galbină inchisă (galbinul pelei tăbăcite); capul, gâtul și partea inferioară a corpului au pete orangii, presărate cu mici puncte negre. Vêrful antenelor și picioarele sunt roșii brune, ear partea dinapoi a corpului are o culoare neagră. De-alungul aripilor cornoase se află 10 vârgi negre, de unde numirea speciei de *D. decemlineata*. Varga cea d'ântei se impreună in partea dinapoi cu marginea internă (sutura) a aripilor, a doua și a treia se impreună și ele in jumătatea dinapoi a aripilor, ear varga următoare și cea laterală, fără a se impreuna cu capetele lor, se termină ceva inaintea capetului aripei. Lungimea gândacului este de 1 cm. sau ceva mai bine, înălțimea lui de $\frac{1}{2}$ cm. Larvele sunt scurte, cam de $1\frac{1}{2}$ cm., de formă conică, cărhoase. Au o culoare galbină inchisă, lucitoare; capul, marginea dinapoi a gâtului și picioarele sunt negre. De-a lungul corpului se află pe de o parte și pe de alta câte un șir de pete negre rotunde. Capul e inarmat cu fălci scurte, precum le aflăm și la multe omide; marginea internă a fălcilor este dintată. Precum celelalte Chrysomelide așa și gândacul de Collorado, fiind prins cu mâna, dă dela sine un suc galbin, care ar avè însușiri veninoase.

Gândacul de Collorado se ascunde toamna in pământ, unde petrece eara, la o afundime cam de 63 cm. scutit de ger. In Aprilie sau Maiu, pe când incep a inverdi tufele de cartofi, gândacii es la lumină și incep indata a roade frunzele tinere ale cartofilor. Pe dosul frunzelor femelele depun apoi ouele lor galbine, des lângă olaltă in mici grămeși de câte 10—13 sau de câte 30—40. Fiind timpul favorabil, din aceste oue es larvele in 5—7 zile și incep indata și ele a roade frunzele așa, încât remâne numai nervatura foii. Aflând larvele in culturile de cartofi nutriment din greu, ele cresc curënd, in curs de 15—17 zile ajung la desvoltarea perfectă, se ascund apoi in pământ, unde se prefac in păpuși și după 15 zile easă din păpușe gândacul desvoltat. De comun se nasc in decursul unui an 3 generațiuni de larve și de gândaci, și considerând, că o femelă depune cam 700 oue in decursul vieței sale, ne putem inchipui, in ce proporții mari se poate inmulți gândacul de Collorado.

Nutrindu-se atât gândacul desvoltat, cât și larva numai din frunzele cartofilor, fac culturilor de cartofi pagube imense. Perdënd plânta tineră frunzele sale, ea nu poate asimila, prin urmare i se face cu neputință formarea

tuberculelor, cari sunt tocmai partea ce o folosim noi ca nutriment. Cât de mult se periclitează prin aceasta buna stare economică a unei țări, ne putem înfățișa, când știm, că ținuturi întregi precum d. e. în Irlandia și multe părți ale Germaniei de nord, sunt avizate la cartofi, ca la nutrimentul lor principal. Precum poporul nostru ar ajunge în cea mai mare calamitate, când s'ar nimici culturile de cucuruz (porumb), care constituie nutrimentul principal al clasei muncitoare, astfel și Irlandezii, Germanii de nord ș. a., prin periclitarea cartofilor prin gândacul de Colorado, se ved amenințați chiar în existența lor. Nu ne vom mira deci, dacă pre Americani, pre Englezi, pre Germani, pre Francesi îi vedem privind cu cea mai mare îngrijire la progresele ce le face acest insect periculos în anii din urmă. Pentru noi Români pericolul nu este atât de mare cum este în țările pomenite; luând însă și la noi cultura cartofilor din ce în ce un avânt mai mare, am crezut a nu fi fără folos a signaliza de timpuriu pericolul ce amenință și culturile noastre de cartofi, prin importarea de astfel de gândaci.

D. P. Barcianu.

(Va urma).

NOTIȚE.

Date statistice asupra literaturii în Ungaria.

Literatura Ungariei cuprinde parte scrieri periodice și beletristice, parte scrieri populare, științifice și școlare. Aceste cinci ramuri sunt foarte inegal distribuite între diversele naționalități.

După I. H. Schwicker „Statistik des Königreiches Ungarn“, din care estragem datele următoare, au apărut în Ungaria întreaga scrieri periodice sau jurnale în limba:

	an. 1873	an. 1875
maghiară	187	194
germână	82	72
croată	25	17
română	9	12
sârbească	6	10
italiană	7	2
evreească	3	3
ruteană	2	1
slovacă	2	14
bulgară	1	—
la olaltă	324	325

Va se zică, în curs de 2 ani numărul total al scrierilor periodice a rămas aproape același: dar pe când jurnalele germane au scăzut cu 10, numărul jurnalelor maghiare a sporit cu 7. Acest fapt nu va pune în mirare pe acei cari au avut prilej a se convinge, cât de schimbăcios este elementul german și cât de aplecat a face concesiuni limbii ce o vorbesc stă-

păntorii actuali ai țării. Jurnalele apărute în limba română au sporit și ele cu 3, ear cele sârbesci cu 4. Din 25 jurnale croate n'au rămas cu viață decât 17. Cel mai mare sporiu relativ observăm la jurnalele slovace, cari au ajuns numărul de 14.

După cuprins aflăm în an 1875 următoarele jurnale și scrieri periodice:

	politice,	beletrist.,	foi speciale,	umorist.
maghiare	87	10	92	5
germane	42	5	20	5
slovice	6	—	6	1
române	6	1	4	1
sârbesci	4	3	2	1
croate	3	2	11	1
italiane	1	—	1	—
evreesci	—	—	3	—
la olaltă	149	21	139	14

Adăugând la jurnalele politice foile umoristice, cari și ele se ocupă mai ales cu politica zilei, aflăm că, 163 sau preste jumătate din jurnalele ce apar în patrie cuprind lucruri relative la politica de toate zilele. După cum vedem, politica absoarbă mai multe puteri decât toate celelalte ramuri împreună! Acest adevăr puțin îmbucurător află o confirmare mult mai puternică, dacă luăm în privire numărul esemplarelor expedate. În an. 1875 s'au expedit prin poștă nu mai puțin de 18,925,537 esemplare și anume:

	politice,	beletrist,	foi speciale,	umorist.
maghiare	6,967,960	1,179,236	2,643,055	297,574
germane	5,460,146	48,153	339,660	78,952
slovice	224,989	—	66,362	5,011
române	264,392	41,600	11,522	7,800
sârbesci	311,892	87,370	4,147	340
croate	534,851	44,026	47,177	6,142
italiane	28,310	—	640	—
evreesci	—	—	233,690	—
la olaltă	13,782,540	1,400,985	3,346,193	395,819

Preponderanța jurnalelor politice este indeplină vădită. Interesant este a vedea jurnalele germane distribuite în număr așa mare, — semn, că ele află mai mulți cetitori decât jurnalele ce apar în limba maghiară. Cu alte cuvinte, Maghiarii au multe jurnale, dar puțini cetitori. Dacă considerăm apoi numeroasele jurnale ce se trimit incoace din Viena și Germania, ajungem la rezultatul, că foile germane află în Ungaria un public cetitor cel puțin doborât mai mare decât foile maghiare. Numărul așa neînsemnat de scrieri beletristice și speciale germane este cu prisos recompensat prin numeroasele foi ce sosesc din Viena și Germania.

Prin comparare ne încredințăm, că în limba maghiară se tipăresc cu aproape (194) 60% mai multe jurnale decum se tipăresc în limbile nemaghiare. Acest număr însemnat este însă în mare parte redus prin numărul relativ mic al cetitorilor maghiari. Jurnalele germane sunt puține (22·15%) la număr, dar cu atât mai mare este numărul esemplarelor ce se distribuiesc (31·41%).

În Ungaria ajunge un jurnal la preste 47,743 suflete. În Prusia se vine câte un jurnal pe numai 33,600 suflete, în Austria pe 29,557, în Saxonie pe 23,500, în Svițera pe 9800.

O mare disproporție intimpinăm computând câte jurnale se vin pe fie-care dintre diversele naționalități și anume pe un jurnal se vin:

Maghiari câte . . .	31,997	suflete
Germâni „ . . .	25,223	„
Români „ . . .	217,343	„
Sërbi „ . . .	95,000	„
Slovaci „ . . .	131,095	„
Croați „ . . .	84,116	„
Ruteni „ . . .	469,420	„

Va se zică, jurnalele germâne sunt mai răspândite; urmează jurnalele maghiare, apoi croate, sërbesci, române și rutene.

Asupra cărților ce au apărut în anii mai din urmă lipsesc datele statistice, mai ales în ce privește cărțile tipărite în limbile nemaghiare. Ne mărginim deci a înșira produsele maghiare, cari au sporit cu repejune din an în an și anume au apărut:

în an. 1831	184	opuri în limba maghiară
„ „ 1833	331	„ „ „ „
„ „ 1853	366	„ „ „ „
„ „ 1873	938	„ „ „ „
„ „ 1874	946	„ „ „ „

Din aceste 946 opuri, 801 au fost originale (în 279 tomuri și 560 broșuri și scrieri volante) și 145 traduceri. În an. 1875 s'au tiparit în limba maghiară 1706 opuri, între cari 300 resp. 17.6% s'au tradus din alte limbi și anume din limba germână, engleză (15 romanuri și opurile lui Buckle, Sewes, Darwin, Roscoe, Stuart Mill, Tyndal ș. a.); apoi din cea francesă (cu deosebire romanuri și novele), precum și din limba italiană, spaniolă, rusească (6 opuri), svedică (3), latină și grecească (15), polonă etc.

Între „opurile originale“ aflăm în cei din urmă doi ani 600 cărți scolare. Poesiile epice și lirice nu au fost reprezentate în acești doi ani decât prin 14 opuri; musa dramatică a fost mai productivă, dar din toate mai productivă a fost fabricațiunea romanurilor. Mai pre sus de toți Maurus Jókai, care în curs de doi ani a fabricat 33 tomuri indeseuite cu romanuri, novele, drame, versuri bune și rele, politică, tractate istorice, estetice, umoristice etc. În anii 1874 și 1875 au apărut cu totul 127 romanuri și novele, între cari 69 traduceri, așadar lectură cu ruptul!

În literatura științifică mai bine reprezentate sunt opurile istorice. Restul opurilor originale mai serioase, computând și cărțile scolare, este distribuit astfel:

Teologie	84	opuri
Jurisprudență	62	„
Politică	83	„
Economie politică și statistică	110	„
Cestiuni sociale	21	„
Filosofie și estetică	27	„
Geo-, Charto- și Etnografie	43	„
Industrie, agricultură, comerț	41	„
Filologie	107	„
Pedagogie	87	„
Științe naturale și matematică	153	„
Medicină	46	„
Scrieri populare	56	„
Călindare	65	„
Stenografie	3	„

Clasa „literaților“ după număratoarea din an. 1870 cuprinde scriitori:

în Ungaria	604
„ Transilvania	73
„ Fiume	3
„ Croația și Slavonia	25
„ Granița militară	10
la olaltă	715

Este greu a spune, câte din aceste persoane vor fi trăind esclusiv din venitul produselor lor literare; atâta se știe, că majoritatea „literaților“ maghiari se compune din amployați, preoți, profesori, studenți și alți asemenea indiviți.

CORESPONDENȚĂ.

Dnilor T. D. și I. P. Asupra obiectului în cestiune s'a publicat deja un articol în „Foișoara Teleg. Rom.“ Nr. 11 a. c.

Dlul G. în V. În limba germână există o mare mulțime de opuri, unele cari tractează pe larg altele pe scurt despre boalele diverselor animale agricole. Unul din aceste opuri cuprinde totodată scurte degetări cu privire la rase, împerechiare, etate, nutrire etc. și a apărut sub titlul: „Der illustrirte Haushierarzt für Landwirthe und Haushierbesitzer“ von Prof. W. Zipperlen. Opu cuprinde 736 pag. octav și costă vre-o 2½ fl. — În limba română nu există nici măcar asupra agriculturii propriu zise o carte „cât de cât potrivită“ și compusă pe baza descoperirilor mai noue, necum asupra sericulturii, un ram cu totul special. Nu știm în adevăr să se fi tipărit, — abstrăgând dela câți-va articuli apăruiți în „Revista științifică“ etc. — decât o scurtă broșură în an. 1823 (!) sub titlul: „Despre cultivarea dușilor (frăgarilor) și vermilor de mătăsă, și îngrijirea stupilor de Lud. Miterpacher, Buda. Ceva foarte pe scurt asupra vermilor de mătăsă se află în: „Lețiuni elementare de agricultură“ de I. Ionescu, București. În literatura germână încă nu știm să se afle despre cultura vermilor de mătăsă decât o singură carte, recomandabilă și adecă: „Der Seidenspinner des Maulbeerbaumes“... von F. Haberlandt. Wien, 1871.